

Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку

14. Реформування державної політики в Україні: теоретико-методологічні засади дослідження та впровадження / [авт. кол. : В. А. Ребкало (кер.) та ін.]; за заг. ред. В. В. Тертички, В. А. Шахова. – К. ; Львів : НАДУ, 2012. – 352 с.

15. Романов В. Є. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження / В. Є. Романов, О. М. Рудік, Т. М. Брус. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. – 72 с.

16. Солдаткин В. И. Современная государственная образовательная политика: социальные императивы и приоритеты: дис. ... д. филос. н. : 09.00.10 / В. И. Солдаткин. – М., 2000. – 412 с.

17. Шамова Т. И. Управление образовательными системами : учеб. пособие для вузов / Шамова Т. И., Третьяков П. И., Купустин Н. П. ; под ред. Т. И. Шамовой. – М. : Владос, 2001. – 320 с.

18. Шевченко В. Б. Стан української освіти в Україні. – Режим доступу : [http://ualogos.kiev.ua/fullte\[t,htmlid=626](http://ualogos.kiev.ua/fullte[t,htmlid=626).

19. Zelvys Rimantas. Education Policy: 35 questions and 35 answers. Vilnius Pedagogical University. Developed for OSI-ESP. 2003.

Shulga N. D. Characteristic Basic Concepts phenomenon “state educational policy”.

The article deals with the main descriptions of base concepts of the phenomenon „public educational policy”. On the basis of theoretical analysis of scientific sources it is set, that policy determines as the purposeful actions of public authorities, oriented on achievement of strategic aims in certain industry of public life. It is found out, that a public policy is activity of state power, directed on the decision of present problems due to introduction of complex of the proper procedures. From there a public educational policy can be certain as an aggregate of the formulated and legislatively fastened aims, tasks, functions, principles which are followed by the organs of state administration education in the process of the activity.

Key words: policy, public policy, education, public educational policy.

Надійшла до редколегії 26.06.2015 р.

УДК 346.7:368.07

Р. Й. Бачо,

к.е.н., доц., завідувач кафедри економіки

Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II,

м. Берегово

ЕВОЛЮЦІЯ АЛЬТЕРНАТИВ ДЕРЖАВНОМУ РЕГУЛЮВАННЮ

Проведено пошук та оцінювання альтернативних державному регулюванню способів регулювання. Науково обґрунтовано та доведено існування у практиці регулювання економічних процесів у розвинених країнах таких способів регулювання, як саморегулювання, співрегулювання (метарегулювання) та інституційне регулювання. Доведено, що доволі складно чітко виділити та класифікувати ці альтернативні шляхи державному регулюванню, яке пояснюється постійною зміною регулятивних процесів. Вирішення неодноманітних проблем вимагають формування різних підходів у регулюванні, переважна більшість яких є комбінацією сукупності різних інструментів регулювання.

Ключові слова: регулювання, державне регулювання, співрегулювання, інституційне регулювання, саморегулювання, метарегулювання.

В минулі десятиліття зросла кількість досліджень у сфері пошуку альтернатив державному регулюванню. Причини цього пояснюються по-різному. Основний аргумент на користь пошуку альтернатив державному регулюванню пояснюється появою сумніву

всеохопленості та ефективності побудованої системи державного регулювання другої половини ХХ ст., необхідністю покращення якості державного регулювання, потребою у кращих механізмах контролю та нагляду, пошуком новітніх методів вирішення неспроможності держави вирішити новітні проблеми та виклики, що постали перед нею. Дослідження, проведені у посткризовому періоді (після 2008 р.), акцентують увагу на недоліках та необхідності посилення державного регулювання. Більш ґрунтовні дослідження звертають увагу на те, що одночасна дія різних методів регулювання, присутня останніми століттями, вага кожного з яких час від часу змінювалася, і альтернативні методи регулювання часто доповнюють один одного. У зв'язку з цим актуалізується питання пошуку альтернатив державному регулюванню.

Питанням дослідження державного регулювання займалися науковці Л. Абалкін, Н. Блага, В. Геєць, Дж. Гікс, Б. Данилишин, Дж. Кейнс, Б. Кульчицький, В. Марцин, А. Маршал, І. Михасюк, Дж. С. Мілль, М. Туган-Барановський, В. Федоренко, Л. Швайка, М. Янків та ін. Пошуку альтернатив державному регулюванню присвячено праці К. Коліанеса, Е. Мендельсона, Р. Ла Порта, Ф. Лопес де Сіланеса, А. Шлейфера та ін.

Аналіз праць наведених вище науковців свідчить про важливість дослідження цього напрямку для впровадження в сучасні реалії України у зв'язку з реалізацією системних реформ, спрямованих на дерегуляцію та послаблення державного впливу на економічні відносини в державі.

Метою статті є дослідження альтернативних напрямів державного регулювання. Для досягнення накресленої мети було визначено такі завдання: виділити основні наукові підходи до визначення альтернативних способів державному регулюванню; дати характеристику альтернативним способам державного регулювання; встановити взаємозв'язок між наявними правовими системами країн та активністю упровадження альтернативних способів державному регулюванню.

У сучасних умовах діяльність учасників економічних відносин регулює держава, різною мірою впливаючи на них, часто в поєднанні з механізмом саморегулювання.

На даний час економічна наука та наука державного управління виділяють три способи регулювання: державне регулювання, інституційне регулювання та саморегулювання. Останні два способи де-факто є альтернативними державному регулюванню способами регулювання. Фактично, саморегулювання та державне регулювання є протилежними підходами досягнення цілей. Водночас, світова практика підтверджує існування такого способу регулювання, як співрегулювання, що докладніше описано нижче.

Існує широке коло комбінації державного регулювання та саморегулювання як протилежних підходів для досягнення визначених цілей регулювання. У наукових колах [2; 5; 9] найбільше займаються можливостями само- та співрегулювання в питаннях повноти розкриття інформації, функціонування ринкового механізму. Через можливу появу ринкових дисбалансів прихильники регулювання повинні зважити, чи такий вплив матиме більше позитивних наслідків, аніж негативних, які будуть присутні за існування ринкових дисбалансів. Якщо перевага буде менше, то не слід реалізувати регуляторний вплив на ринках. При виборі альтернатив регулюванню однією з крайнощів є державне регулювання, поле дії якого формується шляхом створення відповідної законодавчої бази, також створюється відповідний орган, що забезпечує нагляд та контроль за додержанням законодавства. Досягнення визначених цілей можна здійснювати за допомогою ринкових стимуляторів (податки, субсидії), проведення просвітницької діяльності або довірити його механізму саморегулювання чи створити умови для функціонування інститутів інституційного регулювання.

Переважна більшість наукових досліджень, присвячених цьому питанню, розглядають класифікацію державного регулювання залежно від ступеня його інтенсивності. Однак питання, що виникають у процесі дослідження державного регулювання можна аналізувати: щодо ринкової структури регульованих сфер; формального чи неформального змісту регулювання; причин необхідності регулювання; інструментів та цілей регулювання. Акценти досліджень беззаперечно відрізняються від того, чи вони спрямовані на характеристики дійових підходів у регулюванні, чи на вдосконалення чинної системи регулювання.

Окрім існування державного регулювання, функціонування альтернативних шляхів підтверджує, що доволі складно їх чітко класифікувати. Це пов'язано з тим, що на даний час відбувається постійний процес зміни регулятивних процесів, вирішення неоднотипних проблем вимагає формування різних підходів у регулюванні, переважна більшість яких є комбінацією сукупності різних інструментів.

Надзвичайно перспективним напрямом пошуку адекватного співвідношення державного регулювання та саморегулювання є пошук “золотої середини” між ними. Зокрема, у [6] поряд із саморегулюванням та державним регулюванням науковці виділяють співрегулювання як певний симбіоз попередніх двох протилежних за змістом форм регулювання. На їхню думку, таку змішану форму регулювання слід називати співрегулюванням (co-regulation), яке ще зветься метарегулюванням [6].

З метою виділення ознак регулювання науковці К. Коліанес та Е. Мендельсон [6] створили метод, який при оцінці типів регулювання враховує чотири фактори: об'єкт регулювання, суб'єкт регулювання, процес регулювання як наказ, а також наслідки регулювання (наказу).

1. Об'єктами регулювання, здебільшого, є підприємницькі структури, однак ними можуть бути і фізичні особи, державні органи, неприбуткові організації. Основною ознакою об'єкта регулювання є те, що наслідки недотримання вимог позначаються на ньому самому.

2. Суб'єкт регулювання у цих відносинах створює умови регулювання й одночасно вимагає їхнього дотримання. Здебільшого, у цій іпостасі виступає держава, однак нижче буде доведено, що це не зовсім так. Водночас, не підтверджується теза про те, що саморегулювання позбавлене державного регулювання і є еталоном незалежності від державного регулювання. Насправді сучасне функціонування держави доволі пасивне до будь-яких проявів саморегульованих механізмів [2].

3. У процесі регулювання в наказовій чи стимуляційній формі здійснюється дотримання певної поведінки. Регулювання може бути спрямованим на певні інструменти, коли, наприклад, за допомогою норм намагаються направляти регульовану діяльність у бажаному напрямі, чи може бути передбачено досягнення певних чітко визначених нормативів.

4. Результатами регулювання можуть бути як позитивні, так і негативні наслідки. При невиконанні можуть передбачатися штрафи чи санкції, виконання норм може сприяти отриманню додаткового фінансування чи звільненню від виконання певних зобов'язань. Через масштаби наслідків позитивні та негативні ефекти можуть бути нівельованими. Наприклад, державна підтримка установ, що виконують передбачені вимоги, може бути співрозмірною покаранням для тих, хто їх не виконує.

Саморегулювання передбачає виконання таких умов, що декларуються самим виконавцем (суб'єктом регулювання), і наслідки їхнього невиконання позначаються на ньому самому. Тобто за цієї форми регулювання суб'єкт та об'єкт регулювання

тісно пов'язані між собою. Водночас, при співрегулюванні активізатором процесу регулювання є третя (зовнішня) сторона, причому інші етапи процесу регулювання можуть бути з тими, що відбуваються при саморегулюванні. Тому ця форма отримала назву “вимушеного” саморегулювання, отже робиться акцент на тому, що суб'єкт регулювання також регулюється.

Початкові форми саморегулювання часто пов'язуються з процесами регулювання в низькорозвинених суспільствах, у яких включення в певне коло чи виключення з нього є стимулятором дотримання конкретної поведінки учасниками відносин. Сучасні наукові доробки [14] в цих випадках спрямовано на дослідження проблеми поведінки “зайців”, теорії системних впливів чи питань достовірності. Якщо існують сприятливі умови для саморегулювання, тоді можна навести низку переваг цієї форми порівняно з державним регулюванням. Близькість до об'єктів регулювання сприяє використанню нагромадженого досвіду, ефективному застосуванню професійних навичок, саморегулювання здатне швидше та гнучкіше реагувати на зміни, унаслідок чого зменшується тягар на державу та об'єкти регулювання, зменшуються витрати, що впливають з цього, висока лояльність та підвищена відповідальність за збереження реноме суб'єктів регулювання позитивно впливає на ринковий механізм. Звичайно, перевагами можна скористатися, тільки якщо у процесі саморегулювання захищаються не лише індивідуальні, але й суспільні інтереси, обмежуються антиконкурентні ініціативи, ефективність посилюється також через прозорість та підзвітність установ.

Про саморегулювання та співрегулювання можна говорити тоді, коли за допомогою їх можливо отримати необхідну для регулювання інформацію. Така ситуація може виникати у сферах, що динамічно розвиваються та змінюються, чи у випадках ускладненості регуляторних процесів. Існують випадки, коли державне регулювання не ідентифікує проблему або нездатне повністю оцінити всю її повноту та наслідки. Суб'єктам регулювання слід знати глибину та вагу проблеми, що постала, наслідки її невирішення, імовірність настання проблеми. Труднощі оцінювання наведених вище параметрів проблеми схиляють до саморегулювання при виборі альтернативних державному форм регулювання. На практиці відіграє роль те, чи в умовах саморегулювання (співрегулювання) об'єкту регулювання вдається обрати напрям, що більшою мірою обстоює спільні, а не особисті інтереси піднаглядних установ [6].

В останні десятиліття суттєво змінилася географія регулювання глобального світу. Якщо й не відбулося суттєвих змін у підходах до регулювання конкуренції, то кардинально вдосконалилося законодавче забезпечення цього процесу. Частина науковців вважає, що такого роду закони прийняті в більш ніж 100 країнах світу. Дослідження, що охопило 70 країн підтвердило, що у 60–70 % країн в останні два десятиліття було прийнято перші, більш удосконалені норми конкурентного права. Дослідження, спрямовані на встановлення зв'язку між правовими традиціями та забезпеченням конкурентного середовища, встановили [13], що відмінності у правових традиціях віддзеркалюються і в системі інституційного та правового забезпечення конкурентного законодавства цих країн. Дослідники Р. Ла Порта, Ф. Лопес де Сіланес та А. Шлейфер доводять [12], що основні відмінності в законотворчості та підходах до регулювання у різних країнах пояснюються відмінностями правових систем цих країн. Поширення різних систем права, здебільшого, зумовлюється минулою колоніальною системою, у якій колонії та домініони успадкували систему права материнської країни. У 152 досліджуваних країнах виділено п'ять визначальних систем права: англосаксонську систему, побудовану на засадах прецедентного права (common

Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку

law), до якої віднесли 42 країни, систему континентального права (civil law), у межах якої виділили французьку (84 країни), німецьку (19 країн) та скандинавську (5 країн) підсистеми, а також соціалістичну систему права (2 країни).

Порівнюючи отримані дані зі світовим щорічним рейтингом Світового банку, присвяченого оцінюванню сприятливості ведення бізнесу в країнах світу, можна дійти висновку, що з 20 найбільш привабливих для ведення бізнесу країн більш ніж половина, 11 країн, використовують англосаксонську систему права, п'ять – скандинавську і чотири країни – німецьку систему права.

Слід також зазначити, що схожі процеси характеризували розвиток регулювання суспільних благ у ретроспективі. Останнє століття характеризувалося розвитком системи регулювання різних галузей економіки, що особливо відчутно спостерігалось в США, Канаді та Великобританії. Канадська та великобританська системи регулювання встановлювалися традиційним шляхом, натомість у США система регулювання хоч і має спільні витoki з європейською, однак у 1980-х рр. сформувала новітню структуру регулювання, відмінну від європейської.

Радикальні підходи в регулюванні, новітні методи, стимулятори та істотне скорочення державного впливу спостерігається у двох країнах англосаксонського права – Австралії та Новій Зеландії, позитивний та негативний досвід цих країн часто розглядається в науковій літературі, присвяченій регулюванню. Водночас, інновативні підходи застосовуються в ПАР (англосаксонська система права), Малайзії (англосаксонська), Південній Кореї (німецька) та Чилі (французька). В Європі великобританські новації регулювання були поширені в Скандинавських країнах, у Голландії (французька система права), за деякими аспектами – в Іспанії (французька).

Водночас, якщо законодавство континентального права в питаннях суспільних послуг основний акцент спрямовувало на регулювання діяльності природних монополій, централізованого управління та прийняття рішень, то англосаксонське забезпечувало створення різних форм децентралізованого управління. Поряд із державним регулюванням у державах з англосаксонською системою права значного поширення набули інші форми регулювання, що пізніше наслідувалися іншими країнами. При цьому в інтенсивності застосування як державного регулювання, так і саморегулювання відзначаються різні періоди домінування цих форм, з перевагою то в бік однієї, то в бік іншої. У США період прогресу регулювання (1890–1920 рр.) вважають періодом чіткої побудови державного регулювання, тоді як у період “Нового курсу” Ф. Рузвельта сформувалися нові форми саморегулювання [14]. На даний час застосування системи саморегулювання є загальноприйнятим підходом у США в багатьох сферах, зокрема й на ринках небанківських фінансових послуг.

Суттєві відхилення в застосуванні форм регулювання були присутні у Великобританії. У XIX ст. використовувалося декілька форм саморегулювання, але у другій половині XX ст. їхню придатність було піддано сумніву. Особливо це стосується періоду, коли недоліки в управлінні компаніями призвели до масового банкрутства їх, і з метою дотримання норм і законів постала необхідність упровадження більш ефективних інструментів регулювання. Водночас, на даний час можна стверджувати, що у Великобританії відбувається відродження саморегулювання.

Науковці І. Бартл та П. Ваш [2] ґрунтовно дослідили розвиток саморегулювання та співрегулювання у Великобританії. У XIX ст. посилюлися ті сфери, на яких і на даний час існують різні підходи до саморегулювання – машинобудування, різна професійна діяльність (лікарі, юристи, інженери, аудиторі), фінансова діяльність. Саморегулювання

було регламентоване низкою законодавчих норм, у яких містилося тільки рамкове законодавство, і законодавець покладався на співпрацю, консенсусний підхід і колективний нагляд за дотриманням норм та правил. У цьому випадку вперше фіксується співрегулювання, що лягло в основу британського регулювання другої половини ХХ ст.

Незважаючи на те, що для цього періоду характерний процес дерегуляції в багатьох галузях економіки, спостерігалися тенденції і до посилення державного регулювання. Приватизаційні процеси 1980-х – 1990-х рр. у галузях суспільних послуг призвели до створення більш жорсткої інституційної системи державного регулювання, у тому числі й на ринку фінансових послуг, де прийняття відповідного закону у 2000 р. змінило наявну тоді систему саморегулювання, унаслідок чого відбулося злиття дев'яти саморегульованих організацій в єдиний державний регулятор. У цей час послабилося саморегулювання в діяльності аудиторів та юристів шляхом перегляду рівня самостійності цих сфер. В освітній галузі та медицині більш активно використовувалися мотиваційні засоби ринкового механізму, однак саме внаслідок цього посилилася роль нагляду та державного регулювання.

І. Бартл та П. Ваш [2] серед причин зниження рівня саморегулювання відзначають зниження довіри та неспроможність до пристосування, посилення тенденцій до обмеження ризиків, що в поєднанні з частою появою бізнес-скандалів та зі зловживанням підприємствами своїм ринковим становищем призвело до впровадження більш істотного регулювання. Внаслідок глобалізації в регулюванні на міжнародному рівні відбувалися і протилежні процеси. У міжнародній діяльності професійні учасники відносин витребували нові форми регулювання, що увібрали в себе як саморегулювання, так і співрегулювання елементи. Прикладом цього є Інтернет, де саморегулювання учасників галузі з часом посилювалося й державним регулюванням. Водночас, відбулися істотні зміни й у сфері суспільних послуг, що вважалася класичною сферою застосування державного регулювання. Вважалося, що відбулося перенасичення ринку регулятивними нормами.

У другій половині 1990-х рр. постала потреба в переоцінці різних форм регулювання, удосконаленні законодавчого забезпечення, що в певних моментах призвело до істотного розмноження різного роду професійних об'єднань, комісій чи інститутів. ОЕСР з метою покращення стану регулювання проводило низку наукових заходів, конференцій, круглих столів, симпозіумів з метою наукового супроводу реформи регулювання [9]. У Великобританії дорадчий орган уряду (Better Regulation Task Force, BRTF) розробив низку рекомендацій, що послугоували покращенню якості регулювання через зниження прямої участі держави, а також шляхом частішого застосування методів саморегулювання, що сприяло переоцінці ролі останнього [5].

Цей дорадчий орган у 2006–2008 рр. мав розширені повноваження і діяв під назвою Better Regulation Commission. Намагання покращення процесу регулювання відбулося й на законодавчому забезпеченні наглядових органів. Законодавство енергетичної галузі зобов'язало регулятора до застосування та дотримання принципів “кращого регулювання”. Законодавство у сфері телекомунікацій, окрім наведених вище принципів, повинно оцінювати наслідки упровадження різних інструментів регулювання, а там, де це можливо, повинно сприяти саморегулюванню. Закон рекомендував на деяких ринках розробити та впровадити до застосування етичні кодекси як елемент саморегулювання. Господарське законодавство, вносячи зміни в роботу Антимонопольного комітету Великобританії (Office of Fair Trading, OFT), акцентувало особливу увагу на важливості та поширенні етичного кодексу як одного з інструментів саморегулювання, що визначений самим OFT.

Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку

У 2005 р. уряд Великобританії створив Установу з координації процесів регулювання (Better Regulation Executive, BRE). Установа підпорядкована міністерству економіки, функцією є двояке оцінювання прийнятих урядом рішень. По-перше, чи існує альтернативна заміна державному регулюванню, що здійснюватиме аналогічний державному регулюванню ефект? Якщо не існує, то упровадження може бути допущено за умови зниження вже наявного тягаря чи є прямим результатом дерегуляції? Цьому сприяє принцип, згідно з яким упровадження кожної наступної норми повинно тягнути за собою відміну чинної, і в цьому випадку необхідно попередньо передбачити строк завершення дії відповідної регулятивної норми [2; 3]. Новизною є те, що, окрім наявних альтернативних підходів до регулювання (ринкового механізму, інформування та просвітницька робота, само- та співрегулювання), особливий акцент робиться на біхевіористичних дослідженнях у галузі економічної науки [7].

Окрім Великобританії, істотні кроки до широкого упровадження саморегулювання здійснюється й урядом Австралії. Для захисту прав споживачів та регулювання ринків фінансових послуг міністр однойменного міністерства в 1999 р. створив дорадчу раду під назвою Taskforce Industry Self-regulation (TIS). Її річні звіти, опубліковані у 2000-х рр., досліджували випадки, коли саморегулювання є найбільш та найменш ефективною формою регулювання [15]. Прийнятий у 2010 р. закон “Про забезпечення конкуренції” важливу роль відводить етичному кодексу як інструменту саморегулювання. Виконання норм законодавства досягалося також завдяки роботі Антимонопольного комітету (Australian Competition and Consumer Commission, ACCC), що намагався за допомогою розроблення правил саморегулювання сприяти роботі професійних учасників ринку [1]. Регульовані ринки також підпали під нову хвилю саморегулювання, прикладом чого слугує Австралійська комісія з нагляду за теле- та медіа-комунікаціями (Australian Communications and Media Authority, ACMA). Це дослідження узагальнило оптимальні умови проведення ефективного само- та співрегулювання.

Створення ефективних систем регулювання було забезпечене регулярними публікаціями, присвяченими аналізу впливу регулювання (Regulatory Impact Analysis, RIA). Більш ґрунтовна оцінка якості регулювання сприяла прозорості процесу регулювання, дозволила чіткіше аналізувати застосовані інституційні заходи [16].

Розпочатий у США в 1970-х рр. процес оцінювання впливу регулювання в 1980-х рр. активно поширився і в інших країнах, що привело до включення в рекомендації ОЕСР здійснення оцінки регуляторного впливу, а пізніше було впроваджено у практику ЄС. Одним із критеріїв оцінювання регуляторного впливу є визначення можливості упровадження альтернативних форм регулювання. Згідно з проведеними ОЕСР у 2008 р. дослідженнями в кожній з-поміж 31 країни – члена ОЕСР обов’язковим критерієм було врахування існування альтернативних форм регулювання, у дев’яти з них не було вимоги подавання письмового роз’яснення, у 14 країнах вимагалось оцінювання хоча б однієї альтернативи, а у вісьмох – хоча б однієї.

В ЄС систематичне відстеження результативності прийнятих регуляторних актів та проведення їхнього оцінювання було запроваджено у 1990-х рр. Науковці схиляються до того, що незворотною подією в цьому процесі була поява звіту Манделкерна. Цей звіт узагальнив основні принципи успішного регулювання, акцентував увагу на необхідності врахування альтернативних форм регулювання та важливості проведення регулярних звітів про відстеження регуляторних актів. Після появи даного звіту було здійснено систематизацію річних звітів, присвячених дослідженню питання ефективнішого регулювання. Після цього Європейська Комісія

вирішила пришвидшити цей процес. Результатом удосконалення регулювання повинно бути створення та запровадження інтелекгентного регулювання, що охоплює весь процес, починаючи з формування тексту законодавчих норм, його оцінювання та перегляду, у якому важливе місце належить найбільш зацікавленим сторонам.

Для реалізації більш ефективного регулювання ще з самого початку важливу роль відігравав пошук альтернатив безпосередньому державному регулюванню. У попередні періоди практика широкого запровадження само- та співрегулювання існувала тільки у країнах англосаксонського права завдяки дії так званого м'якого права. В інших країнах у таких намаганнях вбачали загрозу через послаблення впливу держави на суспільство. Основні принципи нових форм регулювання (саморегулювання та співрегулювання) було закладено в Білій книзі [17] та в наступних галузевих рекомендаціях. Цьому сприяла угода трьох інституцій ЄС (парламенту, Комісії, Ради), що здійснила прорив в утвердженні цих нових форм. Спільна позиція зазначила, що в тих випадках, коли Маастрихтська угода не потребує запровадження правових інструментів, відкривається можливість використання альтернативних форм регулювання. Також було наведено перелік сфер, де неможливе запровадження альтернативних форм: коли торкаються питань основних прав і свобод людини, суттєво важливих політичних питань або коли норми повинні однаково застосовуватись у всіх країнах-членах.

У цьому документі було вперше зроблено спробу визначити категорії само- та співрегулювання. Під саморегулювання розуміють такі можливості учасників економічних відносин, учасників недержавної форми власності, об'єднань учасників ринку, за яких здійснюється розроблення рекомендацій, керівних вказівок, у першу чергу маючи на увазі розроблення етичних кодексів чи галузевих угод [11, ст. 22]. При впровадженні співрегулювання законодавчий орган влади наділяє учасників економічних відносин, недержавних установ, об'єднань частиною повноважень [11, ст. 18].

Звичайно, саморегулювання в більшості країн-членів певною мірою вже функціонувало у сфері технічних стандартів чи певних видів професій. Останніми роками спостерігається залучення споживачів у процес само- та співрегулювання. Розширення повноти інформації про товари, посилення безпеки купівлі товарів в умовах стрибкоподібного розвитку електронної комерції підвищили кількість інструментів спів- та саморегулювання в ЄС [8].

З метою зростання ваги альтернативних форм регулювання, дослідження кращого світового досвіду було створено самостійну інформаційну базу моніторингу внутрішнього ринку, що сприяла також дослідженню цих альтернатив. У момент дослідження даної бази (2009 р.) до неї було внесено 108 поданих до розгляду та 17 вже прийнятих регулятивних ініціатив. 83 з них відносилися до компетенції Європейської Комісії, 25 – до Європейської економічної та соціальної комісії. Серед них містилося 47 саморегулятивних та 61 співрегулятивна ініціатива. Європейська Комісія розглядала 78 (з них 17 завершених) справ стосовно регулювання. У 2011 р. цей список було розширено ще чотирма регуляторними актами. До цієї інформаційної бази вноситься інформація про юридичні особливості створення регулятивних норм, мета регулювання, повний її опис, територія дії, суб'єкти регулювання, методи контролю та застосування санкцій, шляхи фінансування. Також було сформовано Комісією з оцінювання регуляторного документа.

Науковці Т. Хуген та Т. Новак [10] узагальнили функціонування само- та співрегулювання в ЄС і дійшли висновку, що найбільша кількість ініціатив з приводу запровадження нових форм регулювання стосувалася внутрішнього ринку ЄС, за ними йшли сфера підприємництва та промисловості, енергетика та транспорт (таблиця).

Галузевий розподіл спів- та саморегулювання в ЄС у 1990-2007 рр.*

№ з/п	Галузь	Роки									
		1990-1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	1990-2007
1	Сільське господарство	1									1
2	Зайнятість, соціальна робота	1	4	1	1	3		1			11
3	Енергетика, транспорт	6			3	2		2			13
4	Підприємництво, промисловість	5		3	1	1	4	2		1	17
5	Рибне господарство, морська діяльність	1									1
6	Охорона здоров'я, захист споживачів			2	2	1	1	3	1		10
7	Інформаційне суспільство, ЗМІ	1		1		2	1		2		7
8	Внутрішній ринок, послуги	4	2	3	4	4	6	4	4	2	33
9	Дослідження		1					2			3
10	Державне управління							1	1		2
11	Усього	17	9	10	11	14	13	15	8	3	105

* Складено на основі: [10, с. 151].

Аналіз емпіричних досліджень даної проблематики приводить до висновку, що саморегулювання впроваджується в тому випадку, якщо негативний вплив державного регулювання впритул зачіпає об'єкти регулювання.

У цілому можна дійти висновку про те, що нові виклики ринку спонукали як науковців, так і практиків до застосування новітніх способів регулювання. Дослідження підтвердили, що впровадження альтернатив державного регулювання здійснюються за умови, коли негативний вплив державного регулювання зачіпає інтереси ринкових суб'єктів. Подальші дослідження повинні спрямовуватися на пошук вітчизняної моделі регулювання ринку небанківських фінансових послуг, концептуальною основою якої буде упровадження альтернативних способів державного регулювання.

Література:

1. ACCC [2011]: Guidelines for developing effective voluntary industry codes of conduct. Australian Competition and Consumer Commission, <http://transition.accc.gov.au/content/index.phtml/itemId/658186>.
2. Bartle I.–Vass P. [2005]: Self-regulation and the regulatory state – a survey of policy and practice. CRI Research Report No. 17.
3. BRE [2011a]: One-in, One-out: Statement of New Regulation. HM Government.
4. BRE [2011b]: Sunsetting Regulations: Guidance. HM Government.
5. BRTF [2005]: Routes to Better Regulation. A guide to alternatives to classic regulation. Better Regulation Task Force.
6. Coglianese C., Mendelson E. [2010]: Meta-regulation and self-regulation. The Oxford Handbook of Regulation. Oxford University Press.
7. Dolan P., Hallsworth M., Halpern D., King D., Vlaev I. [2010]: MIN DSPACE: Influencing behavior through public policy. Cabinet Office, Institute for Government.

8. EESC (2005): The Current State of Co-regulation and Self-Regulation in the Single Market. European Economic and Social Committee, Brussels.
9. *Hepburn G.* [2009]: Alternatives to traditional regulation. Report prepared for the OECD Regulatory Policy Division.
10. *Hoogen van den T, Nowak T.* (2009): The emergence and use of self-regulation in the European decision-making process: Does it make a difference?
11. Interinstitutional Agreement on better law-making. European Parliament, Council, Commission(2003/C321/01)
12. *La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A.* [2008]: The Economic Consequences of Legal Origins. Journal of Economic Literature, Vol. 46. No. 2., P. 285–332.
13. *Lee C.* [2005]: Legal traditions and competition policy. The Quarterly review of Economics and Finance, Vol. 45. no. 2–3., P.236–257.
14. *Ogus A., Carbonara E.* [2011]: Self-regulation. Production of Legal rules. Edward Elgar, P. 228–252.
15. TIS [2000]: Industry Self-Regulation in Consumer Markets. Report prepared by the Taskforce on Industry Self-regulation. Commonwealth of Australia.
16. *Valentiny Pál* [2008]: Hogyan méri az ágazati szabályozó szervezetek hatékonyságát? Közgazdasági Szemle, 55. évf. 10. sz. 891–906.
17. White Paper: European governance. A white paper. COM(2001) 428 final.

Bacho R. J. Evolution of alternatives to state regulation.

In the article the search and assessment of alternative regulation methods to state regulation has been made. It has been scientifically substantiated and proved the existence in the practice of economic processes regulation in developed countries of such ways of regulating as self-regulation, co-regulation (metaregulation) and institutional regulation. The article proves that it's difficult to clearly identify and classify these alternatives to state regulation, which is explained by constant change of regulatory processes. Solving of various problems requires formation of different approaches to the regulation, most of which are a combination of different set of regulations tools.

Key words: regulation, state regulation, co-regulation, institutional regulation, self-regulation, metaregulation.

Надійшла до редколегії 27.03.2015 р.

УДК 364.48

Л. В. Козлова,

к.держ.упр.,

докторант Інституту проблем державного управління

та місцевого самоврядування НАДУ при Президентіві України,

м. Київ

**ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ МІСТ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Розглянуто фінансові ресурси органів місцевого самоврядування (статті формування місцевих бюджетів) відповідно до змін у Бюджетному кодексі України та процесів децентралізації, що відбуваються на сучасному етапі. Увагу приділено підвищенню ефективності в управлінні об'єктами соціальної інфраструктури адміністративно-територіальних одиниць.

Ключові слова: фінансовий ресурс, місцеве самоврядування, соціальна інфраструктура, управління соціальною інфраструктурою, децентралізація публічного управління.